

Munich Personal RePEc Archive

**Introduction of the European
requirements for the supplementary
voluntary pension insurance under
occupational schemes**

,

(New Bulgarian University - Sofia)

2007

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/112761/>
MPRA Paper No. 112761, posted 17 Apr 2022 04:36 UTC

ВЪВЕЖДАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ИЗИСКВАНИЯ ОТНОСНО ДОПЪЛНИТЕЛНОТО ДОБРОВОЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ ПО ПРОФЕСИОНАЛНИ СХЕМИ

*доктор по право, главен асистент Ивайло Иванов Стайков
Нов български университет*

Със Закона за изменение и допълнение на Кодекса за социално осигуряване (КСО) – обн., ДВ, бр. 56 от 11.07.2006 г. в българското законодателство се въведоха разпоредбите на Директива 86/378/ЕИО за прилагане на принципа за равното третиране на мъжете и жените при професионални схеми за социална сигурност, Директива 98/49/ЕО относно запазването на допълнителните пенсионни права при движение в Общността и Директива 2003/41/ЕО за дейността и надзора на институциите за професионално пенсионно осигуряване. Новата правна уредба е следствие на държавната и законодателна политика и в изпълнение на правителствената програма за сближаване и хармонизиране на българското осигурително законодателство с европейските норми по повод приемането на България за пълноправен член на ЕС¹. С промените в КСО се създаде детайлна правна уредба на професионалните схеми за допълнително пенсионно осигуряване (вж. изменението на чл. 1, т. 2, б. „б” във връзка с предмета на правна уредба на КСО). Така действащото българско осигурително право се обогати с още една възможност за допълнително доброволно пенсионно осигуряване.

Професионалните пенсионни схеми са регламентирани в повечето страни-членки на ЕС. Те формират т. нар. втори пенсионен стълб на пенсионния модел в тези страни. Осигуряването в професионални схеми е изградено на принципа на доброволност на участието и се свързва с наличието на правоотношения на трудова заетост между участниците в схемата и тези, които я създават (работодатели, работодателски организации и др.). Това е и основната разлика между професионалните схеми за пенсионно осигуряване и индивидуалните пенсионни схеми, защото при вторите участието на осигурените лица в тях не е свързано и не произтича от отношенията на трудова заетост.

Въвеждането на професионалните пенсионни схеми като нов елемент за българското пенсионно законодателство се извърши без да се променя установения в края на 90-те години на XX век пенсионен модел в страната в негова същност и основни принципи. Действащият тристълбов пенсионен модел (основно държавно задължително пенсионно осигуряване;

¹ Съгласно § 67 от ЗИДКСО тези разпоредби влизат в сила от датата на влизане в сила на Договора за присъединяване на България към ЕС, т.е. от 1 януари 2007 г. Към днешна дата те вече са действащо позитивно право.

допълнително задължително пенсионно осигуряване при старост и смърт; допълнително доброволно пенсионно осигуряване във пенсионни фондове при старост, инвалидност и смърт) се запазва, като допълнителното доброволно пенсионно осигуряване (третия стълб) се допълва и обогатява с още една форма – допълнително доброволно пенсионно осигуряване по професионални схеми при старост. Следователно може да се направи изводът, че допълнителното доброволно пенсионно осигуряване по професионални схеми е вид (форма на) допълнително доброволно пенсионно осигуряване и е в противовес на задължителното пенсионно осигуряване – основно и допълнително. Поради тази причина еднакви са социално-икономическите функции, правните цели и принципите на осигуряване при двете форми на допълнително доброволно пенсионно осигуряване.

Видно от самото наименование на тази нова форма на допълнително доброволно пенсионно осигуряване ключовото понятие е „професионална схема”. То има легална дефиниция в § 1, ал. 2, т. 1а ДР на КСО - „професионална схема” са правила за допълнително доброволно пенсионно осигуряване, уговорени в колективно споразумение или колективен трудов договор между предприятието осигурител и лицата по чл. 4, ал. 1 и ал. 3, т. 5 и б”. От това определение следва че осигуряването по професионални схеми е приложимо преди всичко за лица с трайна трудова заетост, за която те са осигурени – за всички осигурени социални рискове (чл. 4, ал. 1 КСО) или само за част от тях (чл. 4, ал. 3, т. 5 и 6 КСО – лицата, които полагат труд без трудово правоотношение, т.е. работещите по т.нар. граждански договори). Масовата част от първата група осигурени лица са работниците и служителите по трудово правоотношение (чл. 4, ал. 1, т. 1 КСО). Поради трудовата заетост на осигурените лица фондът, в който те се осигуряват, е наименован „по професионални схеми”. Така ясно се очертава различието му от фонда за доброволно пенсионно осигуряване, който не изисква трудова заетост на осигуряваните в него лица. На следващо място трябва ясно да се прави разграничение между професионалните схеми и действащите вече у нас професионални пенсионни фондове. Сходството е само в наименованието им, но не и в същността и в социално-правното им предназначение. В професионалните пенсионни фондове, които са част от допълнителното задължително пенсионно осигуряване (втори пенсионен стълб) в България, задължително се осигуряват лицата, които работят при условията на първа и втора категория труд (вж. чл. 127, ал. 2 КСО).

Понятието „колективен трудов договор” е класическо за трудовото право и има значителна и трайно установена законова уредба в чл. 50-60 от КТ². Това е нормативно съглашение между синдикална организация и

² За правната уредба на колективния трудов договор вж. Мръчков, В. Трудово право. V-то изд. С.: Сиби, 2006, с. 773-805; Йосифов, Н. Колективният трудов договор в България. С.: Албатрос, 2005, с. 101-134.

работодател-осигурител, в който за случая са уредени въпроси на осигурителните отношения на работниците и служителите в частта им относно допълнителното доброволно пенсионно осигуряване. Съгласно новата ал. 2 на чл. 232 КСО осигуряването по професионални схеми се урежда задължително в колективно споразумение или колективен трудов договор с минималното съдържание по чл. 237, ал. 3 КСО. Последната разпоредба всъщност регламентира минимално необходимото съдържание на професионалната схема. То включва: 1. условията и обхвата на допълнителното доброволно пенсионно осигуряване. Това означава в колективния трудов договор да се определят категориите работници и служители, спрямо които доброволното осигуряване ще се прилага, както и предпоставките, при които то ще се извършва; 2. видовете пенсионни плащания. Те са определени в чл. 243, ал. 4-6 КСО и чл. 245, ал. 6-7 КСО (срочна лична пенсия за старост, разсрочено или еднократно плащане на наследниците и др.); 3. размер на осигурителната вноска. Тя се определя като процент от brutното трудово възнаграждение на работниците и служителите и тъй като става въпрос за допълнително доброволно пенсионно осигуряване, нейният размер не е законово определен, а подлежи на договоряне в осигурителния договор. Договора се и това дали осигурителната вноска ще се изплаща изцяло със средства на работодателя-осигурител или ще се разпределя в определено съотношение между него и осигурените лица.

Понятието „колективно споразумение” е ново за българското трудово и осигурително право. Въвеждането на това понятие отчита от една страна обстоятелството, че не във всички предприятия има сключени колективни трудови договори – било защото няма единият от колективнодоговорните субекти – синдикална организация или нейно поделение, било защото след колективно преговаряне не се е стигнало до подписване на колективен трудов договор. От друга страна е обстоятелството, че законът предвижда възможност по професионални схеми да се осигуряват и лица, които не са работници или служители по трудово правоотношение (и следователно не може да става въпрос за колективен трудов договор), но имат трайна трудова заетост и са осигурени лица на друго основание (лицата по чл. 4, ал. 1, т. 2-8 КСО – държавните служители, кадрите военнослужещи, член-кооператорите и др., както и тези по чл. 4, ал. 3, т. 5 и 6 КСО – изпълнителите по граждански договори). Крайната законова цел е разширяване на възможността за установяване и участие в професионални схеми.

Понятието „колективно споразумение” е също легално определено в § 1, ал. 2, т. 2а ДР на КСО – всяко споразумение, което е постигнато между субектите по професионалната схема и има за предмет уреждането на правата и задълженията по такава схема. То не е колективен трудов договор по смисъла на чл. 50-60 КТ, а е споразумение (договор – вж. чл. 8 ЗЗД), което на общо основание е допустимо по чл. 9 ЗЗД и изрично

регламентирано в КСО. Неговият предмет е уреждането на правата и задълженията по професионална схема, което означава въпросите на допълнително доброволно пенсионно осигуряване по чл. 237, ал. 3 КСО, за които вече стана дума. Страни по това колективно споразумение са работодателя-осигурител и осигурените работници и служители (или по пълномощие от общото събрание техни представители по чл. 7 КТ). Колективното споразумение по чл. 232, ал. 2 и § 1, ал. 2, т. 2а ДР на КСО е алтернатива на колективния трудов договор и следователно то се сключва, когато няма колективен трудов договор. При условие, че става въпрос за осигурени лица, които не са работници или служители по трудово правоотношение, страни по колективното споразумение са други осигурители (държавен орган за държавните служители, съдиите, прокурорите, следователите и т.н.; коперациите за член-кооператорите; възложителите по граждански договори и др.) и съответните осигурени лица.

Следователно професионалната схема възниква от колективен трудов договор или колективно споразумение, които уреждат правилата за функционирането ѝ като форма на допълнително доброволно пенсионно осигуряване. Колективният трудов договор и колективното споразумение имат правната същност на локални недържавни източници на правно регулиране в областта на осигурителното право, които КСО изрично предвижда в чл. 232, ал. 2 и на които той делегира уреждането на професионалните схеми.

Финансовите средства, които се набират по професионалната схема, се натрупват, съхраняват, управляват и разходват от отделен вид пенсионен фонд – фонд за допълнително доброволно пенсионно осигуряване по професионални схеми. Този фонд е организиран и функционира на същите принципи (вж. чл. 209 КСО), както и сега действащите фондове за допълнително доброволно пенсионно осигуряване, и се учредява и управлява от лицензирано пенсионноосигурително дружество (чл. 214, ал. 1 КСО). Правният режим за издаване на разрешение за управление и за вписване на новия фонд е идентичен с този за сегашните фондове за допълнително доброволно пенсионно осигуряване (вж. чл. 218-224 КСО). Съществуват разлики в наименованията (срв. чл. 216, ал. 2 и 3 КСО), както и в основанията за отнемане на разрешението за управление на двата вида фонда (чл. 225 КСО). Допълнителните основания за отнемане на разрешението за управление на ФДДПОПС са при системни нарушения на приложимото трудово и социално законодателство, нормативните изисквания, свързани с инвестиционната дейност и разкриването на информация (чл. 225, ал. 2 КСО). Освен задължителните общи резерви по Търговския закон и пенсионни резерви (чл. 213, ал. 1 КСО), пенсионноосигурителното дружество, което управлява ФДДПОПС задължително създава и технически резерви, когато покрива биометрични рискове, гарантира минимално ниво на доходност или размер на пенсиите (чл. 213а и чл. 213б КСО, както и приетата от КФН Наредба № 36 от

15.11.2006 г. за техническите резерви към ФДДПОПС – обн., ДВ, бр. 96 от 2006 г.).

С новата ал. 3 на чл. 228 КСО се въведе изискването за допълнителни реквизити в правилника за организацията и дейността на ФДДПОПС, в сравнение с тези в правилника на общия фонд за допълнително доброволно пенсионно осигуряване. Това са посочването на: а) реда и сроковете за изплащане на пенсиите и на еднократните или разсрочените плащания и б) информация за правата и задълженията на пенсионноосигурителното дружество, осигурителите и осигурените. От друга страна, поради обстоятелството, че професионалната схема определя правилата, по които се извършва допълнителното пенсионно осигуряване в този фонд, правилникът за неговата организация и дейност не урежда важни въпроси от неговата дейност, които задължително урежда едноименният акт на общия фонд за допълнително доброволно пенсионно осигуряване (срв. чл. 228, ал. 2 и ал. 3, т. 1 КСО). Това е така, защото тези важни въпроси са уредени „по споразумение” между работодателя-осигурител и осигурените лица или техни представители в професионалните схеми. По този начин ФДДПОПС „ги преднамира” и „се съобразява” с „уговорените правила”, а не прилага правилата, които едностранно налага на този фонд пенсионноосигурителното дружество, което го управлява и чийто управителен орган е приело правилника за организацията и дейността на фонда по чл. 228, ал. 1 КСО³.

Със съответните изменения и допълнения на КСО в тази му част в българското право се въведоха европейските изисквания относно дейността и надзорът върху институциите за професионално пенсионно осигуряване, които са регламентирани в едноименната Директива 2003/41/ЕО. По този начин се разшири държавното регулиране и държавният контрол върху осъществяването на допълнителното доброволно пенсионно осигуряване. Неговото основно предназначение и правна цел е да защити правата и социалните интереси на осигурените лица и пенсионерите като граждани и тяхната социална сигурност (чл. 120б, ал. 1 КСО).

Съществена новост в КСО е въведеният регистрационен режим за професионалните схеми. В 10-дневен срок от сключване на осигурителния договор пенсионноосигурителното дружество подава до заместник-председателя на Комисията за финансов надзор, ръководещ управление “Осигурителен надзор” (заместник-председателя на комисията), по утвърден от него образец, писмено заявление за регистриране на професионална схема. Към заявлението се прилага препис-извлечение с условията на колективното споразумение, респ. на колективния трудов договор, свързани с професионалната схема, и копие от осигурителния договор между предприятието осигурител и дружеството (чл. 229а КСО). В 7-дневен срок от представяне на заявлението заместник-председателят на комисията издава разпореждане за регистриране на професионалната схема в публичен

³ Така Мръчков, В. Осигурително право. IV-то изд. С.: Сиби, 2006, с. 400-401.

регистър на професионалните схеми (чл. 229б, ал. 1 КСО). Двата законови срока се броят в календарни дни по правилата на чл. 72 ЗЗД. В публичния регистър на професионалните схеми, който се създава и води от КФН, се вписват наименование, седалище и адрес на управление, търговска регистрация и единен идентификационен код на предприятието осигурител и на пенсионноосигурителното дружество, както и номера на пенсионната лицензия на последното, или съответни данни за чуждестранната институция за професионално пенсионно осигуряване (чл. 229б, ал. 2 КСО).

С Директива 2003/41/ЕО се положиха основите на общ пазар на услугите по професионално пенсионно осигуряване в рамките на ЕС и се създадоха предпоставки за възникването на т.нар. паневропейски пенсионни фондове⁴. В съзвучие с нейните изисквания се приеха новите чл. 229в и чл. 229г КСО. Първата разпоредба урежда подробно дейността на българско пенсионноосигурително дружество, което управлява ФДДПОПС в чужбина чрез сключване на осигурителен договор с чуждестранно предприятие осигурител. В този случай отношенията на чуждестранното предприятие осигурител и осигурените лица, както и управлението на професионалната схема се уреждат от приложимото трудово и социално законодателство на другата (приемащата) държава членка и в рамките на издаденото от заместник-председателят на комисията разрешение за управление на ФДДПОПС. Втората разпоредба реципрочно предоставя възможността българско предприятие осигурител да предостави управлението на професионална схема на чуждестранна институция при спазване на трудовото и социалното законодателство на Република България и сключеното колективно споразумение или колективен трудов договор⁵. Тези две разпоредбите на КСО детайлно регламентират и нотификационните процедури и правомощията на компетентните надзорни органи в случаите на презгранична дейност по допълнително доброволно пенсионно осигуряване по професионални схеми.

Осигурено лице във ФДДПОПС може да бъде всяко физическо лице, навършило 16 години, което е трудово заето (чл. 210, ал. 1 КСО). Наличието на трудова заетост е съществена предпоставка за включването на такова лице във ФДДПОПС, и поради това този фонд се различава от „общия“ фонд за допълнително доброволно пенсионно осигуряване. Вторичното правно качество на осигурено лице се придобива чрез участие във ФДДПОПС. Това означава доброволно включване на лицето – да бъде осигурявано от неговото предприятие осигурител – в избран ФДДПОПС. Конкретният кръг

⁴ Срокът за въвеждане на директивата в националните законодателства на държавите-членки на ЕС изтече на 25.09.2005 г. Вж. Петков, Б. Нови възможности за допълнително доброволно пенсионно осигуряване в професионални схеми. – сп. Труд и право, 2006, бр. 9, с. 59.

⁵ Използваните в част II на КСО понятия „предприятие осигурител“, „държава членка“ и „чуждестранна институция“ имат легални дефиниции в § 1, ал. 2 ДР на КСО, съответно в т. 11а, т. 24 и т. 25.

на осигурени лица в една професионална схема се определя в колективното споразумение или в колективния трудов договор, от които възниква схемата.

С оглед на пълното въвеждане на принципа на еднакво третиране по признак пол при участие в професионални схеми, уреден в Директива 86/378/ЕО, е приета разпоредбата на чл. 231, ал. 2 КСО. Съгласно тази разпоредба при осигуряване по професионална схема, освен забраната за дискриминация по ал. 1 на същия член, се забранява и всякаква дискриминация, основана на пол, пряка или непряка, особено що се отнася до брачното или семейно положение, и по-специално до приложното поле на схемите и условията за достъп до тях; задължението за внасяне на осигурителни вноски и изчисляването на вноските; изчисляването на пенсионните плащания, включително и увеличенията, дължими на съпрузи и лица, които имат право на издръжка, и условията, които определят продължителността и запазването на правото на пенсионно плащане⁶.

Осигуряването във ФДДПОПС, аналогично на осигуряването в „общ“ фонд за допълнително доброволно пенсионно осигуряване е персонално, т.е. лично. Всяко осигурено лице има свой уникален индивидуален осигурителен номер, който представлява специфична „осигурителна идентичност“, която допълва неговата гражданска идентичност (чл. 210, ал. 2 КСО).

Друго важно измерение на принципа за персоналност на осигуряването във ФДДПОПС и на капиталовопокривния принцип, въз основа на който се изгражда финансовото устройство на този фонд (вж. чл. 206, ал. 2 КСО), е че всяко осигурено лице има своя индивидуална партида, по която се записват и натрупват осигурителните вноски към датата на постъпването им по сметката на фонда (чл. 210, ал. 2, изр. II, *in fine* и чл. 234 КСО). Едно осигурено лице може да има само една индивидуална партида в един ФДДПОПС. Индивидуалната партида се води в левове и дялове и в нея се правят записи за направените вноски, прехвърлените суми от друг фонд за допълнително доброволно пенсионно осигуряване и направените удържки. Важни правни гаранции за защита правата и интересите на осигурените лица и пенсионерите във ФДДПОПС са: забраната за преразпределение на средства между индивидуалните партиди (чл. 234, ал. 8 КСО); абсолютната несеквестрируемост на натрупаните средства в индивидуалната партида на

⁶ За забраната за дискриминация при упражняване на правото на труд, а това важи и за допълнително доброволно пенсионно осигуряване по професионални схеми вж. Стайков, Ив. Национална правна уредба на забраната за дискриминация в трудовите отношения. - В: Scientific Researches of the Union of Scientists – Plovdiv. Series B. Natural Sciences and the Humanities, Vol. VI – Balkan Conference of Young Scientists, 16-18 June 2005, Plovdiv. Union of Scientists in Bulgaria – Plovdiv, 2006, с. 203-210; от него: Понятие за дискриминация в трудовите отношения. – сп. Правен преглед, 2005, бр. 1, с. 22-42; Забраната за дискриминация в трудовите отношения и проблемът за равните възможности на жените и мъжете и на представителите на различни етнически групи. – сп. Административно правосъдие, 2005, бр. 4, с. 31-52 и бр. 5, с. 28-34; Право на информация на работника или служителя във връзка със защитата от дискриминация. – В: Юбилеен сборник на Департамент „Право“ посветен на 15 години на Нов български университет. С.: Издателство на НБУ и Феней, 2006, с. 277-293.

осигуреното лице, т.е. забраната те да бъдат обект на принудително изпълнение (чл. 234, ал. 11 КСО); забраната да се правят отчисления (такси и удържки) от сумите по индивидуалната партида по време на тяхното натрупване, извън посочените в самия кодекс (чл. 234, ал. 12 КСО).

Съгласно разпоредбата на чл. 230, ал. 4 КСО осигурителни вноски във ФДДПОПС могат да правят предприятия-осигурители, създадени съгласно законодателството на Република България и на всяка друга държава членка - за осигурените от тях лица в професионална схема, както и физически лица, осигурени по професионална схема. Осигурителните вноски са парични и могат да бъдат внасяни месечно или за друг календарен период (чл. 230, ал. 2 КСО). Размерът на осигурителните вноски за ФДДПОПС не е определен в КСО. За разлика от предходното законодателство, което установяваше минимални размери на осигурителните вноски (вж. чл. 77 ЗДДПО, отм.), действащата правна уредба предоставя уреждането на този въпрос на участниците в професионалната схема. Размерът на осигурителната вношка е предмет на договаряне и на автономия на волята на предприятието осигурител и осигурените лица. Затова законът изисква този размер да бъде задължителен реквизит в съдържанието на професионалната схема и на осигурителния договор (вж. чл. 234, ал. 1, т. 3 и ал. 3, т. 3 КСО). Внасянето на осигурителни вноски от предприятието осигурител не задължава осигуреното лице да прави вноски за своя сметка (чл. 230, ал. 7 КСО). Когато в професионалната схема и в осигурителния договор е предвидено осигурителните вноски да се правят от предприятието осигурител и от осигурените лица в определено съотношение, те се отразяват (водят се) отделно от личните вноски – в различни сметки в индивидуалната партида на осигуреното лице (чл. 230, ал. 6 КСО). Предназначението на това законово изискване е да има яснота относно източника на осигурителните вноски, което създава точност и сигурност в състоянието на индивидуалната партида на осигуреното лице. От друга страна причина за воденето на различни сметки по партидата на осигуреното лице на неговите лични вноски и на вноските на предприятието осигурител е различният правен режим, на който двата вида осигурителни вноски са подчинени при прехвърляне и изтегляне на средствата по индивидуалната партида (вж. чл. 247 и чл. 248 КСО). Предприятията осигурители удържат от възнаграждението на осигуреното лице за съответния месец осигурителната вношка за негова сметка и я превеждат по сметката на ФДДПОПС (чл. 233, ал. 2 КСО).

Новосъздадените ал. 8 и 9 на чл. 230 КСО въвеждат чл. 6 от Директива 98/49/ЕО и уреждат дължимите осигурителни вноски по професионална схема в случаите на командироване на осигурено лице в друга държава членка. Тези вноски ще продължават да бъдат правени от или за командированото лице, което участва в професионална схема, установена в България, и по време на неговото командироване в друга държава членка. Съответно, когато за едно лице вноските по професионална схема

продължават да се правят в друга държава членка, командированото осигурено лице и където е приложимо – предприятието осигурител, се освобождават от всякакви задължения да правят осигурителни вноски по професионална схема в България.

Съгласно чл. 211 КСО участието във ФДДПОПС започва от момента на сключване на осигурителния договор. От този момент възниква и осигурителното правоотношение между пенсионноосигурителното дружество като осигурителен орган и предприятието осигурител. Този вид договор е нормалното и най-подходящо средство за уреждане на отношенията между страните, тъй като сме в приложното поле на допълнително доброволно пенсионно осигуряване.

При осигуряване във ФДДПОПС страни по осигурителния договор са пенсионноосигурителното дружество и предприятието осигурител. Неговият предмет е уреждане на отношенията между тези две страни във връзка с допълнително доброволно пенсионно осигуряване по професионална схема (чл. 235, ал. 1, т. 2 КСО). Осигурителният договор е договор в полза на трето лице, допустим на общо основание по българското гражданско право (чл. 235, ал. 2 и чл. 21, ал. 1 ЗЗД). „Третото лице” е осигуряваното физическо лице във ФДДПОПС. При сключване на осигурителния договор предприятието осигурител представя на пенсионноосигурителното дружество колективното споразумение, съответно препис-извлечение от колективния трудов договор, с условията на професионалната схема и списък на осигурените лица, включени в тази схема (чл. 235, ал. 4 КСО). Осигурителният договор е безсрочен и се съставя и подписва в толкова екземпляра, колкото са страните по него (чл. 238 КСО).

Същностна характеристика на професионалните схеми е, че при тях всички основни елементи на осигуряването се определят на базата на договаряне между осигурителя и осигуреното лице, а не са регламентирани в закона. Правилата на професионалната схема задължително определят условията и обхвата на осигуряването, видовете пенсионни плащания и размера на осигурителната вноска (чл. 237, ал. 3 КСО). Ограниченията на правата на осигурените лица и тяхното отпадане също се уреждат изцяло в колективния трудов договор, съответно в колективното споразумение за професионалната схема (чл. 236, ал. 3 КСО). Тази особеност следва да се отрази и в осигурителния договор между пенсионноосигурителното дружество и предприятието осигурител. Към съдържанието на осигурителния договор при осигуряване по професионална схема трябва да се добави и пълното описание на съответната професионална схема (чл. 237, ал. 2 КСО). Задължителните реквизити на осигурителния договор (минимално необходимо договорно съдържание) са посочени в чл. 237, ал. 1 КСО.

Осигурителният договор за осигуряване във ФДДПОПС не може да бъде прекратен едностранно от пенсионноосигурителното дружество, освен в случаите предвидени в самия кодекс (чл. 240, ал. 1 КСО). Тази изрична

законова забрана е съществена правна гаранция за защита на правата и интересите на осигурените лица и на пенсионерите. Осигурителният договор се прекратява задължително (автоматично по силата на закона) в следните хипотези: 1. при смърт на осигуреното лице; 2. когато осигуреното лице по собствена воля примине в друго пенсионноосигурително дружество; 3. при еднократно изтегляне на цялата набрана сума по индивидуалната партида; 4. при смърт на осигурител-физическо лице (чл. 240, ал. 2 КСО).

Разпоредбата на чл. 240, ал. 3 КСО регламентира задължителното прекратяване на осигурителния договор за осигуряване по професионални схеми при прехвърляне на професионалната схема в друг ФДДПОПС. Професионалната схема може да бъде прехвърлена от един ФДДПОПС в друг съответен фонд, управляван от друго пенсионноосигурително дружество, въз основа на допълнително споразумение между страните по колективното споразумение, респ. по колективния трудов договор (чл. 247, ал. 5 КСО).

Основните законови права на осигурените лица в професионална схема, са следните:

1. Право на лична пенсия за старост, което възниква при навършване на 60-годишна възраст за жените и мъжете. Еднаквата възраст произтича от необходимостта в българското право да се въведат чл. 5 и 6 от Директива 86/378/ЕИО за прилагане на принципа за равното третиране на мъжете и жените при професионални схеми за социална сигурност. Пенсията е срочна, съгласно условията на професионалната схема. Дадена е възможност, подобна на тази при осигуряването в сега действащите фондове, пенсията да може да се изплаща до пет години преди навършване на 60-годишна възраст, ако това бъде уговорено в условията на професионалната схема (чл. 212, ал. 2, т. 1 и чл. 243, ал. 4-6 КСО).

2. Право на еднократно или разсрочено изплащане на средствата, натрупани по индивидуалната партида (чл. 212, ал. 2, т. 2-3 КСО). Кръгът на лицата, които имат право на еднократно или разсрочено изплащане от фонд за допълнително доброволно пенсионно осигуряване по професионални схеми при смърт на осигуреното лице или на пенсионер, се определят в колективното споразумение или колективния трудов договор. Когато няма определени в колективното споразумение или колективния трудов договор лица, натрупаните средства по индивидуалната партида се дължат съгласно Закона за наследството (чл. 245, ал. 6-7 КСО).

3. Право на прехвърляне на средства от лични осигурителни вноски от един в друг ФДДПОПС. Това субективно право възниква при прекратяване на правоотношението между предприятието осигурител и осигуреното лице. В този случай осигуреното лице има право да прехвърли всичките или част от натрупаните средства от лични осигурителни вноски по индивидуалната партида от един ФДДПОПС в друг такъв фонд, управляван от друго пенсионноосигурително дружество (чл. 247, ал. 4 КСО).

4. Правото на изтегляне и изплащане на натрупаните по индивидуалната партида средства е уредено по сходен начин, както при осигуряването в сега действащите фондове (чл. 248 КСО). Съществената разлика е, че осигурените лица, които са правили лични вноски по професионална схема, нямат право да ги изтеглят преди придобиване право на пенсия.

5. С промените в КСО се въвеждат допълнителни изисквания за предоставяне на информация на осигурените лица в професионални пенсионни схеми. Освен общите изисквания за предоставяне на информация, които важат за всички лицензирани пенсионноосигурителни дружества (вж. чл. 123з, ал. 1 КСО), пенсионноосигурителното дружество, което управлява ФДДПОПС, има и допълнителни задължения за информиране на осигурените в него лица. То е задължено да предоставя ежегодна информация на осигурените лица и други лица с права от професионални схеми и за: 1. всяка промяна в схемата, по която те са осигурени или от която черпят права, произтичаща от изменения и допълнения в нормативната уредба или в Правилника за организацията и дейността на ФДДПОПС; 2. за размера на натрупаните средства, видовете плащания и начините за тяхното получаване при придобиване право на съответния вид пенсия, съгласно условията на съответната професионална схема; 3. рисковете при инвестиране и при управление на професионалната схема и лицата, които поемат тези рискове (чл. 123з, ал. 2, т. 1 КСО).

При поискване от страна на осигурените лица в професионална схема пенсионноосигурителното дружество е длъжно да предостави информация и относно годишния финансов отчет и годишния доклад за професионалната схема, по която са осигурени; инвестиционната политика на фонда; информация за структурата на инвестиционния портфейл, оценката на неговото рисково изложение и разходите по инвестирането на средствата, натрупани по схемата; информация за реда и начина на прехвърляне на натрупаните средства по техните индивидуални партиди във ФДДПОПС, управляван от друго пенсионноосигурително дружество, при прекратяване на заетостта, въз основа на която те са осигурени по съответната професионална схема (чл. 123з, ал. 2, т. 2 КСО). Пенсионноосигурителното дружество не може да предоставя на трети лица информацията, с която разполага за осигурените лица, пенсионерите, техните наследници и осигурителите, с изключение на случаите, предвидени в специален закон (чл. 123з, ал. 3 КСО).

Разпоредбата на чл. 248а КСО урежда прекратяването на внасяне на осигурителни вноски за осигурените лица по професионална схема в резултат от преместването им от Република България в друга държава членка. В този случай те запазват правата си в същата степен, както и осигурените лица, по отношение на които вече не се внасят осигурителни вноски, но които остават в България. По същия начин се запазват правата и на други лица, имащи права по съответната професионална схема (например

пенсионер, наследници). Член 248б КСО регламентира плащанията за осигурени лица по професионална схема, както и за други лица, имащи права по такава схема, в други държави членки. Тези плащания се извършват след приспадане на дължимите данъци и разходите по превода. С приемането на тези две нови разпоредби на КСО се въведоха изискванията на Директива 98/49/ЕО относно запазването на допълнителните пенсионни права при движение в Общността.

Инвестиционният режим за ФДДПОПС е сходен с този, уреден за сега съществуващите фондове за допълнително доброволно пенсионно осигуряване. В чл. 251, ал. 8 изрично е предоставена възможността до 5% от средствата, натрупани по дадена професионална схема, да се инвестират в ценни книжа, емитирани от предприятието осигурител. Не повече от 10 на сто от средствата, натрупани по дадена професионална схема, могат да бъдат инвестирани в ценни книжа, издадени от предприятието осигурител, което е създадо схемата, и свързани с него лица⁷ (чл. 251, ал. 9 КСО). В ал. 10 на същия член законодателят се е възползвал от възможността, която Директива 2003/41/ЕО предоставя за въвеждане на определени в директивата количествени ограничения за инвестиране на средствата на професионална схема, управлявана от чуждестранна институция. Ново е и задължението по чл. 251в КСО за пенсионноосигурителното дружество, управляващо ФДДПОПС, да приема и преразглежда на всеки три години, както и незабавно при всяка съществена промяна, своята инвестиционна политика за принципите на управление на фонда, която има минимално съдържание, определено от заместник-председателя на комисията. Инвестиционната политика се представя на заместник-председателя на комисията в срок от три месеца след края на съответната финансова година.

Данъчният режим на новите ФДДПОПС не е изрично регламентиран в КСО. Разпоредбите на чл. 253, ал. 1 и 2, които освобождават от данъчно облагане приходите на фонда и приходите от инвестиране на активите на фонда, не са променени и се отнасят само до фонда за допълнително доброволно пенсионно осигуряване. Съгласно действащия Закон за облагане на доходите на физическите лица (чл. 20, ал. 2) облагаемият доход се намалява с внесените за сметка на лицата лични вноски за доброволно пенсионно осигуряване и доброволно осигуряване за безработица и/или професионална квалификация в общ размер до 10 на сто от облагаемия доход. Действащият Закон за корпоративното подоходно облагане признава като разход на данъчно задължените лица разходите за вноски (премии) за доброволно пенсионно и здравно осигуряване и доброволно осигуряване за безработица и/или професионална квалификация, и/или застраховка “Живот” и застраховка “Живот”, ако е свързана с инвестиционен фонд, отчетени от тях, в размер до 40 лв. месечно за всяко осигурено лице.

⁷ Понятието „свързани лица” е легално определено в дефинитивната правна норма на § 1, ал. 2, т. 3 ДР на КСО.

Интересът към осигуряване в професионални схеми в голяма степен ще зависи от данъчните облекчения за доброволното пенсионно осигуряване, които ще залегнат в новите данъчни закони.

Предвид необходимостта от съобразяване на българското законодателство с разпоредбите на чл. 9-13 от Директива 2003/41/ЕО, са въведени нови правни норми относно счетоводството и отчетността на ФДДПОПС. Новите ал. 2 и 3 на чл. 252 КСО предвиждат задължение за пенсионноосигурителното дружество или чуждестранната институция да изготвят годишен доклад за всяка професионална схема, който съдържа отчетни данни за натрупаните средства и направените такси и удръжки. Видът, формата и съдържанието на годишния доклад се определят от заместник-председателя на комисията. Годишните доклади се представят на предприятието осигурител по професионалната схема и на заместник-председателя на комисията в срок три месеца след края на финансовата година.